

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ

Koncz Attila

COMMUNICARE NECESSE EST

*Învățătura și practica în domeniul comunicării a bisericii
romano-catolice de la începuturi până la epoca tehnologiei
moderne*

(Rezumatul conținutului)

Conducător științific:
Prof. dr. Marton József

2019

Deci credința vine din predicare, iar predicarea, din cuvântul lui Cristos

Rom. 10,17

*Și ce am mai putea spune, o, Dumnezeule al meu,
Tu, viața mea, Tu, Dulcele meu cel Sfânt?
Sau ce ar mai putea să spună cineva, când ar încerca
să vorbească despre Tine? Dar vai de aceia care păstrează
tăcerea cu privire la Tine, fiindcă, deși vorbești, ei tot muți sînt.*

Sfântul Augustin

*Așadar, adevărul nu se dobândește în mod real
atunci când este impus drept ceva extrinsec și impersonal;
apare în schimb din relații libere între persoane, în ascultarea reciprocă.*

papa Francisc

Biserică și comunicare

Dacă medităm asupra esenței și naturii bisericii, putem aborda chestiunea dinspre nenumărate aspecte. În teologie există deja de o anumită vreme o disciplină aparte, ecleziologia, care își propune cercetarea acestei probleme: cum s-ar putea cuprinde în totalitatea sa conceptul de biserică, surprinzând totodată multitudinea de detalii ce țin de acest concept. În măsura în care purcedem la un inventar al diferitelor definiții mai succinte, ori mai elaborate, vom obține în urma efortului nostru puncte de vedere importante, și mai ales abordări complementare.

Ne asumăm însă o sarcină mult mai dificilă în momentul în care întreprinderea noastră vizează o descriere care să mențină echilibrul între realitatea instituțională și cea teologică. Căci ce ar putea să îmbine cele două lumi aflate într-o contradicție atât de flagrantă: divinul și umanul, cerescul și teluricul, idealul și realul, etericul și palpabilul? Iar această definiție să fie la fel de prezentă, adevărată și valabilă pentru ambele universuri? Și care, în plus se desprinde de paradigma timp-spațiu, devenind aplicabilă nu doar pentru întreaga istorie a bisericii, dar și cronologiei întregii omeniri?

Comunicarea – iată răspunsul nostru la această întrebare. Noțiunea care a ajuns în primul planul gândirii teologice în urma celui de al II-lea Conciliu Vatican, e drept, nu chiar sub această formă, ci în varianta de *comunio*, dar atât autori precedenți, cât și Conciliul însuși le utilizează de fapt ca termeni înrudiți, mai mult, având același sens. Una din trăsăturile esențiale ale bisericii este deci comunicarea, iar această calitate poate fi surprinsă pe parcursul întregii sale istorii.

În momentul în care ne propunem să decartăm semnificațiile expresiei relevante pentru demersul nostru, suntem nevoiți să ne îndepărtăm de semantica actuală a limbii comune și să ne concentrăm asupra datelor istorico-etimologice.

Cuvântul *comunicare/comunicație* – poate în mod surprinzător – nu a apărut în Roma antică, ci în decursul evului mediu, și inițial era legat în mod expres de folosirea limbii în biserică. Deși forma derivată este o apariție relativ târzie, expresia are antecedente extrem de solide: cuvintele *munis*, *-e* și *municus*, *-a*, *-um* (cel din urmă după analogia lui *civis* → *civicus*) provin încă din epoca prelatină. La bază ele se revendică din *munus*, *-eris n* însemnând: 'sarcină, datorie, serviciu', de unde forma adjectivală se referă la o persoană care își asumă toate aceste poveri. Prin atașarea prefixului *cum*, cuvântul interpretat în sens figurat va însemna 'purtat în comun', deci, cu o altă expresie, 'general, universal, obișnuit'.

De aici mai avem doar un pas până la deslușirea semnificației comunicării, ceea ce în sens activ presupune 'participare' la ceva, iar în sens pasiv 'a avea parte' din ceva. Probabil tocmai datorită acestei dualități a nuanțelor a făcut ca în primele secole ale creștinismului să devină mai popular decât *comunio*: vorbitorii au sesizat-o ca fiind mai dinamică, și ni se pare elocvent că s-au pronunțat tocmai pentru această formă.

În Sfânta Scriptură, mai exact în Vulgata aceste considerente vor fi în fond reconfirmate. Autorul traduce în limba latină cuvântul grec *koinonia*, folosind ambele expresii. Înțelesul acesteia, în esență, este același cu *communis*: 'posesia comună' a unui singur lucru, repectiv 'a avea parte din el'. Deși în mai multe pasaje ale Noului Testament *koinonia* apare cu semnificația secundară, deci în accepțiunea negativă ca fiind 'ordinară', din perspectiva noastră comportă o importanță mult mai mare faptul că în alte contexte poate fi interpretată ca *participație* sau *partener*. Cu toate că Sfânta Scriptură nu definește niciodată biserica prin această expresie, are referiri multiple la faptul că ea este cea care declară către lume acest *comunio* dintre persoanele Sfintei Treimi. Precum este la fel de evident că omul e privit ca o ființă determinată prin relațiile sale, omul care întorcându-se către seamănul său privește chipul lui Dumnezeu, devenind astfel partener de dialog cu divinitatea.

Dacă analizăm sursele provenite din greaca comună, vom descoperi de asemenea contribuții pline de tâlc. Platon în textul lui *Gorgias* se referă la relația dintre zei, prin utilizarea cuvântului *koinonia*. Aristotel la rândul său se referă la om (și) în forma de *zoon koinonikon*, accentuând faptul că ființa umană a fost creată pentru viețui într-o comunitate cu natura.

Bazându-se pe aceste temelii, la Sf. Toma de Aquino, unul din cei mai însemnați sintetizatori ai teologiei creștine, expresia comunicare apare deja într-o armură completă și cu un accent viguros, fapt demonstrabil nu doar prin frecvența folosirii cuvântului dar și pentru că la el poate fi interșanjabil aproape nelimitat atât cu expresiile *communio*, cât și cu *comunitas*.

Vom proceda, deci, în cele ce urmează, la o tentativă nouă a definirii și dezvoltării învățăturii credinței, respectiv teologiei, a unei teze vechi și asumate în mod coerent, care se pretează cu intermitențe la un conținut reînnoit și îmbospătat; abordarea noastră vizează relația stratificată dintre biserică și comunicare, cercetată prin prisma diferitelor genuri și intervale temporale.

Tezele noastre, pe care disertația de față își propune să le demonstreze prin considerații teoretice și exemple practice, pot fi însumate astfel:

1. Media trece printr-un proces de ritualizare tot mai intens, asumându-și funcții care inițial erau inerente religiei.
2. Religia devine tot mai mediatizată și e angrenată într-un fenomen permanent de popularizare, adică își utilizează din ce în ce mai conștient instrumentarul comunicării sociale.
3. Acest impact reciproc produce efecte pe tot parcursul istoriei.
4. Cauzele celor enumerate mai sus pot fi regăsite în trăsăturile esențiale ale bisericii, și anume prin aceea de *communio*.

Structura lucrării

Partea introductivă e urmată de șase capitole în care cercetăm relația bisericii cu comunicarea în privința corelațiilor de gen, a celor istorice, respectiv celor teologice. Dintre ele primele trei capitole își propun să releveze contribuții demne de reținut de la începutul creștinismului până în prezent, disociind cele mai esențiale variante lingvistice ale acestei activități de comunicare: în înțelesul divin și pământesc al cuvântului, respectiv sub aspectul formei sale manifestate

indirect prin artă. Urmează o trecere în revistă a unui singur gen, într-un interval temporal și spațial bine definit: cercetând caracterul multimedial al disputelor teologice legate de reforma religioasă din Ungaria. În ultimele două capitole vom realiza o panoramare a învățămintelor bisericii legate de comunicare, aproximând tema în detaliu mai întâi prin documentele celui de al II-lea Conciliu de la Vatican, respectiv al celor care l-au succedat în deceniile ulterioare, în al doilea rând pe baza mesajelor pontificale emise în decursul unui deceniu și ceva cu ocazia zilei mondiale a comunicării în masă către Benedict al XVI.-lea, respectiv de papa Francisc.

La auzirea cuvântului comunicare, de fapt e evident că în prima instanță ne gândim la versiunea ei interumană. Nu trebuie însă să omitem că ea deține și o formă care diferă net, denumită comunicarea sacrală și care, fără îndoială este cea mai importantă din punct de vedere al bisericii. Realizarea efectivă a acestei din urmă comunicări este în fond liturgia: prezintă venerația comunității credincioșilor către Dumnezeu, concomitent cu transmiterea răspunsului divin la întrebările și cererile fundamentale ale enoriașilor. Fără o analiză a constituirii formale a acestui dialog și a modificărilor survenite în viața ecleziastică, riscăm să obținem o imagine inexactă despre comunicarea bisericii, căci în primul rând liturgia constituie fundamentul tuturor celorlalte forme care în decursul timpului au jucat un rol tot mai important în viața credincioșilor. Chestiunea constanță-schimbare, și raportul dintre elementele binomului au în permanență un accent deosebit referitor la menținerea legăturii cu sfera sacrală. În zilele noastre putem fi martorii unui fenomen: sub pretextul abordării modificărilor paradigmatică, datorate interpretărilor propuse de *vetus* și *novus ordo*, grupări din cadrul bisericii având diferite concepții aduc în sfera disputei chestiuni absolut fundamentale. În momentul analizei aspectului comunicativ al liturgiei vom putea, deci să aprofundăm această cercetare, trecând cu mult peste tratarea simplelor probleme formale. Abordarea sacralului și dialogul despre credință, dogmă, vor influența într-o manieră netă, mai mult, vor determina viziunea noastră asupra condiției bisericii.

Un alt aspect important al comunicării în credință îl reprezintă analiza aspectelor practice ale formulării/articulării și transmiterii învățaturii. Cel mai străvechi și pentru o perioadă îndelungată singurul instrument al catehezei era predica, astfel că acest gen merită o atenție deosebită. Modul și felul rostirii despre credință depind în mare măsură de epoca emiterii mesajului: există o îmbinare strânsă cu mediul sociocultural în care el nu doar că există, ci produce impact. Predica mereu își depășește limitele propriu-zise, este totodată o piesă mică, dar deloc negliabilă a disimulării științei noastre actuale despre Dumnezeu, în fond o componentă a comunicării. Discursul religios funcționează ca o prismă a credinței: disjunge în

părțile sale componente un fenomen eminent complex, transformându-l astfel într-un mănunchi de fascicule vizibile și deci pasibile de a fi receptate de omul înzestrat cu aptitudini limitate. Este de la sine înțeles faptul că nu putem identifica un moment al istoriei în care acest efort putea fi considerat facil, și totodată de o eficiență desăvârșită. Ceea ce în schimb, pe de o parte reprezintă o dificultate, pe reversul chestiunii poate asigura posibilitatea diversității și oportunitatea schimbării: analiza aprofundată a legităților comunicării predicii dezvăluie laolaltă experiențe antropologice și sociologice, care ne aproprie spre o tot mai cuprinzătoare înțelegere a adevăratei naturi a bisericii, totodată ne pot oferi un sprijin în identificarea esenței dinamicii, al sistemului de reguli aferente acesteia, prin care învățătura creștină și-a menținut preț de două decenii caracterul contemporan al formei de exprimare.

În același timp învățătura creștină a devenit și va rămâne mereu în centrul vieții spirituale doar prin slova umană și cuvântul divin. Căci nu doar Cuvântul poate fi sfânt, ci și acel ars, deci arta de a rosti, iar biserica a recurs în orice epocă cu bucurie și cu succes la acest mijloc în vederea îndeplinirii cât mai desăvârșite a vocației sale. Ce poate adăuga arta rostirii despre credință, respectiv a cunoașterii care sălășluiește în străfundul ei? Evident poate plasa în trăire: importanța artei poate fi surprinsă în încântarea emoțională și estetică, fără de care abia că putem vorbi de o existență umană deplină. În lumea noastră fărâmițată se potențează tot mai mult nevoia de impulsuri care sunt capabile să îmbrace nevăzutul cu veșmăntele percepției, oferind astfel o anumită posibilitate a întâlnirii sufletului cu numinosul. Interactivitatea atât de necesară pentru interpretarea și captarea artei constituie de asemenea o oportunitate însemnată pentru biserică în efortul ei de a-și transmite mesajul cu succes: necesitatea interpretării poate declanșa procese cognitiv-ideatice, care vor direcționa atenția omului spre problemele fundamentale ale vieții. Așa cum predica reprezintă cel mai important instrument al credinței în cadrul culturii orale, cultura, la rândul ei oferă același mijloc prin dinamismul ei și datorită sensibilității sale față de context, în universul actual centrat tot mai mult pe forța imaginii, iar însemnătatea acestui trend nu poate fi supralicitată, din moment ce ne angrenăm în iscodirea oportunităților și provocărilor viitorului.

Comunicarea se regăsește în forma ei poate cea mai intensă atunci când îi conferim o miză care transcede condiția noastră pământească. O asemenea miză dețin disputele religioase, care cuantifică cunoașterea noastră despre Dumnezeu, totodată, prin deznodământul lor determină până la urmă viața veșnică și mântuirea. Acest gen ocupă un loc aparte printre genurile comunicării bisericești și dintr-o altă perspectivă: prezintă atribute multimediale și la nivelul hipertextualității care o leagă de universul digital al secolului al XXI-lea. Este o chestiune importantă, iar judecarea ei, pesemne, se schimbă de la o epocă la alta în funcție de

starea de spirit, respectiv de gândirea comună: oare disputa religioasă – și evident această formă mai radicală și binețintită a schimbului de păreri, având consecințe reale personale și sociale – poate fi considerată un mijloc al dialogului veritabil, ori este mai degrabă instrumentul unui discurs paralel, menit să nimicească profilul științifico-moral al părții adverse. Cert este că mecanismul efectelor disputei religioase comportă numeroase trăsături înrudite cu genul de reality-show din zilele noastre, fapt care permite realizarea acestei similitudini și utilizarea sa în declinarea problemei. Căci pot fi înființate lumi virtuale nu doar în condițiile tehnice actuale: varianta lor pur mentală e prezentă în fond în viața noastră chiar de la începutul istoriei civilizației umane, iar literatura de specialitate care se definește prin autoinducție și reproducție permanentă devine cel mai plastic instrument al edificării acestui univers.

Recunoașterea posibilităților oferite de mijloacele moderne de comunicare a apărut relativ timpuriu în gândirea religioasă, totodată e incontestabil că acest fapt a necesitat un proces serios de învățare din partea bisericii. Documentele Vaticanului emise despre comunicarea socială constituie jaloanele importante și pline de tâlc ale procesului menționat. În cel de al șaselea capitol vom trece în revistă aceste documente, respectiv cele mai însemnate dintre ele, începând cu decretul *Inter mirifica*, datat din 1963, emis de cel de al II-lea Conciliu al Vaticanului până la scrisoarea apostolică a papei Ioan Paul al II-lea, emisă în 2005, intitulată *Dezvoltarea rapidă*. Cum poate fi parcurs drumul de la critica, sau chiar prohibiția alimentată de teamă, până la evaluarea neutră, mai apoi la cea eminentemente pozitivă tehnologiei din perspectiva bisericii – manifestările analizate stau mărturie acestei traiectorii lungi. Imaginea bisericii creată despre sine, respectiv evaluarea rolului ei, poziția sa în lume s-au modificat în mod radical în aceste patru decenii, și documentele ne aduc și sub acest aspect contribuții deosebit de însemnate pentru cel care le lecturează. Totodată documentele vorbesc „*elocvent*” și despre chestiuni, pe care nu le abordează: tocmai absența lor este grăitoare, dacă le pretendem înfățișarea problematicii limbajului, a vizualității, a societății bazate pe networkuri. Trebuie să acceptăm o certitudine: deși în pasajele anterioare ne-am fi referit la acel proces de învățare ca la unul încheiat, este evident că în realitate avem de-a face cu un fenomen infinit, care necesită o adaptare permanentă din partea bisericii.

În fine, cel de al șaptelea capitol își propune analiza unui grup special al îndrumărilor Vaticanului referitoare la comunicare; ele conțin poate cele mai multe elemente personale în acest sens. Este vorba de mesajele emise cu ocazia zilei mondiale ale comunicării. Deși prima de acest gen a apărut încă în 1967, datorită papei Paul al VI-lea, nu se impunea ca totalitatea lor să fie trecute în revistă într-o manieră detaliată, fiind într-o strânsă relație cu documentele analizate în capitolul anterior. Manifestările papei Benedict al XVI-lea și cele ale papei Francisc

conțin însă mai multe idei noi și actuale, astfel încât efortul nostru s-a axat pe prezentarea lor cât mai exhaustivă. Dacă le vom lectura respectând ordinea cronologică, vom ajunge la constatarea plină de semnificație simbolică: în privința cadrului de interpretare a comunicării moderne biserica a parcurs drumul de la agora până la continentul digital. Și putem afirma ferm de asemenea că acest periplu nu a luat sfârșit aici: fapt dovedit de sensibilitatea aproape frapantă în acest sens caracteristică pontificatului papei Francisc; Suveranul Pontif a ales ca temă a mesajului său din 2018 tocmai problema care reprezintă cea mai mare provocare pentru gânditorii tehnologiilor zilelor noastre: cum putem deosebi adevărul de fals în imperiul infinit și în bună parte incontrolabil al informațiilor oferite pe internet.

Trei motouri

În decursul studierii istoriei comune a bisericii și comunicării ne-am străduit să ne orientăm în permanență în funcție de trei puncte de vedere – abordări evidențiate și de cele trei citate alese ca moto.

Fragmentul *Scrisorii către romani* constituie o luare de poziție succintă și fermă în favoarea caracterului colectiv al credinței în Cristos, atât în perspectivă orizontală cât și sub aspect vertical. Dat fiind că tradiția izvorăște din cele auzite, atunci ea se transmite din generație în generație chiar și în prezent, din epoca apostolilor până la a doua venire a Mântuitorului. Această afirmație este adevărată însă nu doar în raport cu marile dimensiuni istorice, ci ea se validează și în existența noastră personală. Căci la rândul nostru și noi ne-am împărtășit din credință în acest fel, respectiv așa vom transmite mai departe pentru alții, celor aflați în anturajul nostru. Cuvintele Sfântului Paul reprezintă poate prima atenționare care se referă la rolul de medium, deci cel de transmițător al credinței și colectivității creștine. Dacă acest rol nu ar exista, ori dintr-o dată biserica ar înceta s-o îndeplinească, atunci și-ar pierde principala justificare a existenței sale, adevărata sa esență.

Cuvintele Sfântului Augustin completează cu dimensiunea imperfecțiunii umane îndemnul la datoria veșnică a vestirii evangheliei și a păstrării credinței. Apelul său, izvorât din străfundul inimii este în același timp mahnitor și dătător de speranță, din moment ce, pe lângă defectele mărturiei noastre ne amintește și faptul că imposibilul nu există în fața lui Dumnezeu, prin mila sa e în stare să ajute chiar și sufletele cele mai supuse greșelii, având cele mai puține talente pentru servirea binelui. Slovele lui Augustin ne ne îmbărbătează să nu sistăm nici o clipă glăsuirea despre Dumnezeu, să nu ne temem a vorbi despre el, chiar și atunci când simțim că

ne lipsesc bunurile sufletești și spirituale necesare pentru a comunica. „Ceea ce este imposibil la oameni e posibil la Dumnezeu” (Luca 18,27) – spuse Isus, și noi va trebui să lucrăm în acest spirit pentru cauza împărăției Sale. În final dorim să atașăm aici și ideea deosebit de actuală, formulată de papa Francisc. În prezent ne confruntăm cu una din cele mai importante experiențe legate de spațiul extins al comunicațiilor, și multiplicarea conținuturilor media: adeseori acestea în loc să slujească cauza adevărului, de multe ori facilitează tăinuirea sa; lucru valabil nu doar în chestiunile de ordin laic, dar și în cele legate de credință. Papa ne reamintește faptul că adevărata comunicare – și să completăm: comuniune – nu poate lua ființă cu forța, prin asuprire, ci doar din respectul față de semenii, din ascultarea reciprocă. *„Prin aceasta vor recunoaște că sunteți discipolii mei. Dacă aveți dragoste unii față de alții* (Ioan 13,35) – a spus Isus, potrivit mărturiei evangheliei. Evident, cuvintele sale sunt valabile și astăzi: fundamentul comunicării curate, credibile și morale nu poate fi nicicând altceva, decât iubirea, decât Dumnezeu însuși.

Concluzii

Incursiunile noastre în timp și spațiu, ori prin genuri ne confirmă faptul că nu am greșit când am pornit de la premisa formulată în introducerea, cea care se referea la relația strânsă, chiar simbiotică dintre biserică și media. A ieșit la iveală faptul că este vorba de mult mai mult decât de interdependența conținutului și a formei, a ideii și al mediului de transmitere. Putem vorbi, în schimb, despre o interacțiune care influențează în fond modul de funcționare a ambelor fenomene sociale. Simplificând am putea spune: în timp ce media slujește ca instrument pentru biserică în efortul ei de a se apropia de realitatea fizică a oamenilor, la fel și cunoașterea transmisă de biserică reprezintă o contribuție eficientă pentru media în cunoașterea mentală a publicului și astfel la o focusare mai eficientă a mesajelor proprii.

Fenomenul mediatizării este prezent în viața bisericii încă din momentul apariției acesteia. Mai mult, am putea spune, că potențial exista și înainte de acest moment, căci întemeietorul Isus Cristos poate fi considerat pe merit ca fiind modelul comunicatorului perfect, nu doar datorită conținutului mesajului său, ci și decurgând din metodele și mijloacele folosite de el pentru dezvoltarea mesajului. Biserica este purtătoarea acestei experiențe deja de două milenii, reînnoind-o din când în când, în condiții mereu schimbătoare. Recurgerea la mijloacele de comunicare este parte a practicii religioase cotidiene de la începuturi până în prezent, misiunea bisericii se realizează tocmai printr-un dialog permanent cu lumea, ceea ce presupune cunoașterea, exersarea și aplicarea tuturor limbajelor, respectiv mijloacelor și canalelor, care

sunt uzitate în fiecare societate, indiferent de coordonatele temporale și spațiale. Dacă biserica ar ieși din paradigma mediatizării tot mai puternice, acest gest ar însemna concomitent slăbirea mesajului său într-o lume centrată pe informație, și renunțarea la misiunea proprie, și prin asta la dreptul la existență. Fenomenul de ritualizare permanentă și din ce în ce mai accentuată a zonei de media e strâns legat de aceste evoluții; am putea spune că este cealaltă fațetă a aceluiași fenomen. Din moment ce biserica ocupă tot mai mult spațiu în sfera comunicării și astfel, prin simpla ei prezență o fertilizează. Nu este întâmplător, deci că în ultimele decenii vorbim tot mai frecvent de „*cucerirea continentului digital*” de către colectivitatea creștină – iar prin asta nu înțelegem nicidecum o anumită tendință brutală de dominare ori de obținere a exclusivității, ci slujirea transmiterii milostiveniei care sfințește. Umplerea treptată cu conținut ritualic a rețelelor, respectiv mijloacelor de comunicare este pe deasupra o consecință logică a lărgirii cunoașterii în domeniul antropologiei teologice, întrucât rezultatele ei pot fi convertite cu ușurință în conținuturi apreciate în cultura „populară”, dat fiind că ele vizează satisfacerea celor mai ancestrale și elementare necesități umane, printre care un loc de frunte le revine necesităților religioase în înțelesul lor cât mai larg. Fiind vorba de orice mediu de comunicare, logica riturilor poate fi surprinsă cu ușurință în funcționarea lor.

Însușirea fundamentală a comunicării, respectiv nevoia de a comunica nu presupune nicidecum faptul că biserica posedă mereu aceleași abilități în acest domeniu. Privind șirul manifestărilor aferente putem observa că cunoștințele menționate s-au lărgit la începuturi, venind dinspre filosofie, începând chiar din epoca întemeietorilor bisericii, apoi reflexiile concentrate pe conexiunile de sorginte psihologică și tehnologică.

Este evident că lărgirea aproape exponențială a cunoștințelor se află într-o conexiune strânsă cu modul în care comunicarea a acoperit ca o rețea întreaga omenire, respectiv a penetrat aproape fiecare segment și clipă a existenței sale. E important de reținut și faptul că determinarea și spiritul de inițiativă a bisericii va crește odată cu îmbogățirea cunoștințelor despre media: astfel, dintr-o atitudine defensivă comunicarea colectivităților catolice mai mici sau mai mari devine în zilele noastre una bazată eminent pe strategie, mai mult, proactivă.

Dealtfel biserica de o bună bucată de vreme nu se limitează la utilizarea cunoștințelor acumulate de alții în acest domeniu, ci ea însăși contribuie la aprofundarea gândirii despre media. Din acest punct de vedere e deosebit de importantă prezentarea și dezvăluirea rapoartelor etice, ceea ce dealtfel oferă repere semnificative și în elaborarea ontologiei zonei mediatice. Este instructiv urmărirea procesului prin care informația și știința despre comunicare și universul digital devine tot mai elaborată, mai structurată. Ca rezultat și valoare a acestui

fenomen concepția bisericii catolice devine din una idealistică în una reală, iar din viziunea teoretică o abordare practică.

În îndărătul modificării peisajului mediatic de la mijlocul secolului al XX-lea e foarte important să observăm și influența fertilizatoare a teologiei contemporane. Așa cum biserica catolică și-a reevaluat relațiile cu celelalte confesiuni creștine și cu adepții altor religii, la fel a renunțat tot mai mult la tendințele – de altfel oricum iluzorice – de a defini regulile spațiului mediatic, mai mult, în prezent a devenit unul din cei mai importanți susținători ai plurivalenței și al dreptului egal de a accede la informații și la canalele de comunicare. Biserica catolică a devenit în zilele noastre unul din protagoniștii cei mai de perspectivă ale culturii internetului, care a adus în lumina reflectoarelor teme extrem de importante: contactul și dialogul, realul și virtualul, problema modificării limbii și a gândirii sau chiar relația bruij mediativ-liniște.

Cel mai mare rezultat al analizei în spirit catolic al fenomenelor de comunicație constituie totodată faptul că reflexia devine treptat autoreflexie, deci se va repercuta asupra imaginii despre sine a bisericii. Astfel tratarea dimensiunii sociale a chestiunii, considerarea comunicării ca mijloc și scop, respectiv cercetarea logicii tehnologiei digitale devine totodată parte a gândirii strategice despre viitorul bisericii.

Acest efort la rândul său nu este nicidecum un scientism de prisos ori închistat, căci în centrul său se află nevoia de înțelegere și de păstrare a acelei comunități deci a *comuniunii*, fără de care existența bisericii este de neconceput. Precum am constatat anterior, există o triplă ecvivalență între noțiunile aduse în discuție: comunicarea, comuniunea și bisserica sunt în esență aceleași fenomene. De remarcat faptul că această înrudire strânsă nu e determinantă doar într-o anumită direcție evidențiată, ci ea își exercită efectul reciproc; în sensul că nu doar comunicarea și comuniunea interpretează biserica ci și invers: cunoașterea naturii bisericii ne va sprijini în elaborarea unei comunicări corecte sub aspect etic și eficiente din punct de vedere funcțional.

O altă constatare remarcabilă a acestui domeniu de cercetare este cea prin care se accentuează, mai mult, se plasează într-o poziție centrală problema participării. Ea presupune nu doar simpla prezență, ori mărturisirea unor cunoștințe comune, ci participare activă, deci acțiune. Dacă vom duce până la capăt în mod consecvent acest raționament, aproape că vom creiona o imagine revoluționară despre biserică, mai ales în privința rolului celor laici. Se pare că în această privință istoria creștinismului are traiectoria unui cerc care se întoarce în sine, sau, altfel spus, imită mișcarea unei pendule: de la asumarea mai accentuată a rolului – prin instituționalizare – am ajuns la rolul total de comandă exercitat de „*profesioniști*”, după care

demarează un proces contrar acestui sens, proces care se derulează și în prezent, și al cărui punct terminus abia că s-ar putea preconiza.

Comuniunea, prin natura sa nu are un caracter binar, ci se supune principiului gradualității. Identificarea acestei axiome apare deja la papa Paul al VI-lea, dar va fi realizabilă în plenitudinea ei doar prin analiza naturii comunicării. Pentru a crea o „*comunitate*” nu este de ajuns să apelezi doar la legături bazate pe drept sau tradiție ci e nevoie de o disimulare permanentă și în sens dublu a informației, iar lipsa, ori caracterul fragmentat al acesteia va atenta la plenitudinea comuniunii. Pe de altă parte, în schimb, e de ajuns să existe un contact minimal pentru ca cineva să devină parte a structurii. Cea din urmă posibilitate reprezintă o oportunitate serioasă pentru biserică, și apelul papei Francisc pentru a ajunge la periferii se bazează tocmai pe conștientizarea acestei șanse.

Trăsătura de bază a lumii moderne digitale este idea de rețea, întemeiată pe sistemul unei multitudini de noduri aproximativ egale, care neglijează ierarhia. Acest tip de interconectare densă întărește pe de o parte sustenabilitatea funcționării chiar și când unele elemente sunt omise, pe de altă parte însă îngreunează sarcina conducerii/ghidării centrale. Biserica ierarhizată anterior în mod strict evoluează vizibil tot mai mult în această direcție, iar răspunsurile la tensiunile acestei transformări, respectiv cele oferite la problemele viitorului le putem găsi tocmai prin cercetarea rețelelor de comunicare, pentru a menține și pe mai departe comuniunea.

Din istoria comunicării religioase se deslușește în bogăția detaliilor și cu o logică clară imaginea unei comunități care fiind în posesia unui un proces de învățare solid și având o pregătire adecvată poate înfrunta provocările lumii digitale din zilele noastre, mai mult, chiar și ea este capabilă să modeleze relațiile acestei lumi, cel puțin la fel ca și ceilalți protagoniști de o categorie asemănătoare. Cu toate acestea biserica se confruntă cu noi provocări, atât teoretice cât și de ordin practic.

Elaborarea lacunară a temei vizualității constituie în continuare o deficiență majoră din perspectiva teoriei. Biserica rămâne ancorată într-un univers centrat pe text, fapt explicabil prin importanța teologică a Cuvântului, dar abia vom găsi o explicație plauzibilă pentru faptul că nu a reușit să perpetueze până în prezent nici măcar cunoștințele legate de cultura medievală a imaginii.

Limbajul și sistemul de criterii ale reflexiei asupra comunicării sunt sortite unor preschimbări. Dispunem de puține date, mai exact nu avem date, iar în locul lor apare modul de gândire speculativ, cu toate că există deja cercetări cantitative serioase despre diferitele segmente ale comportamentului și despre exigențele receptorilor, care ar putea fi utilizate în

evaluarea situației reale. Amprenta acestei deficiențe poate fi observată evident și în limbajul neclar al publicațiilor, îngreunând astfel aplicarea efectivă practică a concluziilor

Cercetarea religioasă nu ține cont nici în prezent într-o măsură potrivită de consecințele interactivității -- o însușire fundamentală a lumii digitale. Cu toate că la nivelul declarațiilor se enunță frecvent necesitatea ca omul credincios să devină evanghelizatorul rețelelor sociale, în realitate nu avem la dispoziție modele funcționale în acest sens. Toate acestea vizează nu doar chestiunea eficienței tehnice, ci și probleme legate de credibilitate și trăire sufletească, categorii care deocamdată apar de asemenea ca hiatusuri în reflexia catolică de sorginte științifică.

Pentru moment nu avem, sau cel puțin sunt limitate răspunsurile despre modul realizării dimensiunii sociale ale bisericii în contextul unei lumi a relațiilor interumane tot mai virtuale. O condiție preliminară a răspunsurilor ar fi evident redefinirea unor noțiuni de bază teologice ori filosofice, legate în primul rând de realitatea lor fizică. Ține de acest aspect și conștientizarea faptului că o conexiune digitală în majoritatea cazurilor constituie o legătură mult mai solidă decât proximitatea fizică a vremurilor anterioare.

Aspectele ecumenice ale comunicării religioase necesită de asemenea o prelucrare/abordare mai detaliată. Este vorba de o sarcină stringentă. Pentru că în prezent suntem martorii unei dezvoltări în salturi în acest domeniu, ceea ce a dus la o practică ezitantă privind modul oficial de comunicare a evenimentelor; nemaivorbind de noile strategii necesare pentru a comunica în mod corespunzător colaborarea cu comunitățile musulmane.

Din punct de vedere practic, cea mai stringentă sarcină a bisericii este de a crea cadrul instituțional al pregătirii de specialitate pentru o comunicare targetată. Din punct de vedere practic cea mai stringentă sarcină a bisericii constă în crearea cadrului instituțional menit să asigure pregătirea în domeniul comunicării. Ar merita chiar întemeierea unei instituții care ar putea deveni nu doar un centru de învățământ, ci evident și de cercetare, înființat după modelul academiilor pontificale dedicate anumitor științe ori domenii de specialitate concrete. Este de dorit ca această academie să aibă un pronunțat caracter internațional, căci astfel există șansa conștientizării, identificării diferențelor culturale care segmentează lumea în componente minuscule, urmând ca ele să fie integrate în comunicarea universală și deopotrivă locală a bisericii. Cu timpul activitatea depusă într-o asemenea instituție ar putea sluji drept temelie pentru pregătirea similară a comunităților naționale sau locale.

În trecutul apropiat departamentul de comunicare al Sfântului Scaun a trecut printr-un amplu proces de preschimbare, am putea spune de un procedeu de lifting. În acest sens a apărut un dicasteriu autonom și unic, menit să asigure funcționarea și coordonarea diferitelor

platforme, iar în conducerea ei prezența laică a devenit tot mai pregnantă. Ar fi important ca acești primi pași să fie urmați de alte etape: mai întâi pentru a releva plurivalența catolicismului din afara Europei și a lumii vestice, respectiv prezentarea mai accentuată a legăturilor interconfesionale și interreligioase, care necesită totodată o abordare și interpretare interdisciplinară. Ar fi importantă de asemenea înființarea unei unități organizatorice „*de reacție rapidă*”, capabilă să gestioneze situațiile de criză ivite în domeniul comunicării, care ar pune la dispoziție într-un răstimp cât mai scurt celor interesați și protocoalele aferente.

Este însă nevoie de pași importanți nu doar la nivelul bisericii universale, dar și al celor locale, existând chiar oportunitatea de a le face. Cel mai mare pericol care poate apărea în cazul nostru este introversia, chiar închiderea în sinele nostru: rolul îndeplinit odinioară de pereții bisericii sau ai parohiei, astăzi e asumat frecvent de administratorii unor grupuri închise de internet, intercalând o cezură strictă între comunitatea de credincioși și lumea exterioară. Această exclusivitate este extrem de dăunătoare, ce poate fi gestionată doar prin preschimbarea suprafețelor de comunicare în „*spații comune*” . Așa cum concepem universul digital ca o agoră, întrucât e necesar ca insulele noastre minuscule să le transformăm în terenuri care așteaptă să fie descoperite și chiar îmbie la o explorare pentru cei care sosesc din îndepărtări.

În final nu trebuie să uităm faptul că o comunicare creștină veridică își are izvorul doar într-o viață credibilă, a cărei arenă este mereu comunitatea locală. Această comunitate trebuie să fie atât de puternică în legătura ei cu registrul divin, încât mesajul ei să devină atractiv pentru orice om de bună credință. A afla echilibrul între cuvânt și faptă, sunet și tăcere, activitate și acceptarea destinului, construirea identității și acceptarea celuilalt – sunt sarcini atât de complexe pentru noi toți, care își pot trage seva doar din dialogul cu transcendentul: izvorul comunicării este comunicarea însăși.